

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֵמְדָּה יָמִימ

HEMDAT YAMIM

קדושים תשע"ו

פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

בין הגזרים – מברית בין הבתרים

דרך קריעת ים סוף ועד להכרזת העצמאות (חלק א)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בימים אלה, שלאחר שביעי של פסח ולפני יום הכרזת המדינה, ננסה לבאר את הקשר בין שני המאורעות המכוננים בתולדות האומה: ברית בין הבתרים וקריעת ים סוף. המשורר ברוח קדשו ביהלל הגדול טבע את מטבע הלשון:

"לגזר ים סוף לגזרים פי לעולם חסדו" (תהלים קל"ו יג).

באמצעות המעבר בין הגזרים, המשורר מוביל אותנו להבנה חדשה - השורש של קריעת הים טמון בברית בין הבתרים, שהרי ברית זו נכרתה באותה הדרך: "ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה" (בראשית ט"ו יז).

אם נעיין בפסוקים המתארים את קריעת ים סוף נגלה עוד שני קשרים מאוד משמעותיים:

"ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע צמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: ויש משה את ידו על הים וילך יקח את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לתרבה ויבקעו המים:.... ויהי באשמת הפקר וישקף יקח אל מחנה מצרים בצמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים" (שמות פרק יד יט-כד)

לכל אחד מהביטויים המודגשים מופיעה מקבילה בברית בין הבתרים.

עמוד הענן ועמוד האש – "והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים" (שם).

שני המאורעות התרחשו כל הלילה עד הבוקר - "ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה: ביום ההוא..." (שם יז-יח).

כדי להבין את הקשר ואת המסר העולה מכך, נעיר עוד כי ברית בין הבתרים, שנערכה עם אברהם בחברון, כשיאה של העליה הראשונה שלו, כללה שני מרכיבים:

א. ברכת הזרע: "ויצא אתו החוזה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו פה יהיה זרעך" (שם ה).

בעניין זה משבח הקב"ה את אברם: "והאמן ביקוק ויחשבה לו צדקה" (שם ו).

(חלק זה איננו קשור ליבתרים' ולגזרים'. עוד לפני יציאת מצרים עם ישראל היה עם רב).

ב. הברית על ארץ ישראל: "ויאמר אליו אני יקח אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" (שם ז).

תגובתו של אברם: "ויאמר אדני יקח במה אדע כי אירשנה" (שם ח), צריכה עיון (עיינו ברש"י, אבן עזרא, רד"ק ועוד על אתר, שהתלבטו מאוד בנושא).

כאן ציוה הקב"ה על אברם: "קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגו'..." (שם ט) על מנת לבתרם.

עם ירידת הלילה ראה אברהם את החיזיון הנורא: "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו" (שם יב) וקיבל את הנבואה: "ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדו וענו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה: ודור רביעי ישוּבו הנה" (שם יג-טז).

(הדברים יפורטו, בע"ה, בספרי הבא 'צפנת שמואל' על מלכות דוד)

ארבע מאות השנה בארץ לא להם, הכיצד? הרי שהו במצרים רק מאתיים ועשר שנים? ומדוע בספר שמות נאמר: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" (שמות י"ב מ). חז"ל הסבירו ובעקבותיהם רש"י (שם) ארבע מאות שנה מהולדת יצחק וארבע מאות ושלשים שנה מברית בין הבתרים, מה הפשר?

נוסיף עוד כי במשך תקופות מאוד ארוכות שלטו המצרים על ארץ ישראל. גם מלכי הערים, בארץ ישראל, לא היו עצמאיים, הם היו ואסלים (בני חסות) של פרעה מלך מצרים. עדויות לשלטונם של המצרים בתקופת האבות וגם בדורות מאוחרים יותר נחשפו למכביר בחפירות הארכיאולוגיות שהתבצעו ברחבי הארץ במאה השנים האחרונות.

נציין כי גם במלחמת השחרור והעצמאות הגיעו המצרים עד לאשדוד ושערי ירושלים.

לכן דווקא בימים אלה, נזכור, את נפלאותיו של הקב"ה, גם אם יש בדרך ימים של "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו".

בשבוע הבא, בע"ה, נשתדל להסביר את כל הנושא והקשר שלו ליום העצמאות שהתחדש בדורנו.

נאחל לכל אחינו בית ישראל יום שואה ויום זיכרון לחיללי צה"ל וחללי הטרור משמעותיים ויום עצמאות בהודאה הלל ושמחה.

<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י" בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר נסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
--	---	---	--	---

משי' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

האם אדם יכול לקדש אשה לזמן עתידי מבחינה הלכתית ומוסרית?

הרב עקיבא כהנא

בספרו של עגנון 'סיפור פשוט' הוא מתאר את תחושותיו של גיבור הסיפור שנישא לאשה בניגוד לרצונו וכל הזמן הוא מהרהר בשאלה מה יהיה אם תמות אשתו, שכן אז הוא יוכל להנשא לאשה שאותה הוא באמת רצה לשאת.

במאמרנו נעסוק בשאלה האם ראוי לאדם להתעסק בשאלה 'מה יקרה אחרי מות אשתו', או לאשה מה יקרה אחרי מות בעלה.

המשנה (קידושין סב ע"א) עוסקת בדיני אדם הרוצה לקדש אשה כשרגע לא ניתן לקדש אותה בגלל שהיא גויה או שפחה, והאדם מקדש את האשה לזמן שאחרי הגיור או השחרור, לדעת התנא לא ניתן לעשות פעולת קניין או לקדש 'דבר שלא בא לעולם' לכן במקרים שכאלה האשה אינה מקודשת.

כמו כן מובא במשנה שלא ניתן לקדש אשה בזמן שהיא נשואה עדיין לבעלה הראשון, או לקדש אחות אשתו לאחר שאשתו תמות או לקדש אשה שהיא זקוקה לחליצה, מאותה סיבה.

בגמרא (קידושין סג ע"א) מובא שלדעת רבי מאיר הסובר שאדם מקדש או קונה דבר שלא בא לעולם, הקידושין יחולו גם במקרים אלה.

בירושלמי (ג, ה) מובא בשם רבי יוסי ברבי בון על המשנה: "מתניתא - (כשהמקדש אמר לאשה) 'לאחר שיחלוץ לך יבמיד', אבל אם אמר: 'לאחר שימות יבמיד' - הרי זו מקודשת".

והאחרונים ניסו להבין מהו ההבדל בין שני המקרים לדעת רבי יוסי, אם כרגע לא ניתן לקדש את האשה, שהרי היא זקוקה ליבם מדוע יש הבדל בין אם המקדש לקדש לזמן שאחרי החליצה, או אחרי מיתת היבם?

האחרונים הציעו כמה הסברים.

א. האור שמח (אישות ז, יא, מופיע גם בחידושי ר' נחום יבמות יז - ה ובעוד אחרונים): שסברת רבי יוסי בירושלמי היא שכאשר היבם מת הרי שמתברר למפרע שאין לאשה למי לחכות ליבום, וממילא היא כלל לא זקוקה ליבום, ולכן הקידושין תופסים בה (הסבר נוסף מופיע בתשובות רעק"א תניינא סימן קטז).

ב. הפני משה (מפרשני הירושלמי): לדעת הירושלמי גם במקרה שאדם המקדש אשה נשואה לאחר שימות בעלה צריך היה להיות הדין שהיא מקודשת לזמן זה, אלא שמשום שלא תהיה איבה בינה לבין בעלה, הפקיעו את הקידושין, ואיבה זו לא שייכת באופן שהאשה זקוקה ליבם, משום שהיא לא נשואה לו.

אחרונים רבים כתבו שהסבר זה אינו ראוי כלל להכתב (נודע ביהודה תניינא אבן העזר נד, חתם סופר ד - עט, שואל ומשיב תניינא ד - צז) מכיון שלא מצינו שחכמים הפקיעו באופן זה את הקידושין, ומסיבות נוספות.

אך מבחינה מוסרית נראה שדבריו נכונים, ואכן יש איסור מוסרי לקדש אשה בעודה נשואה לזמן שבו תהיה מותרת, וכפי שכתב החוות יאיר -

החוות יאיר (קצו) עסק במקרה שבו אדם שאשתו חולה רצה להבטיח לעצמו שאשה העובדת בביתו תהיה אשתו לאחר שאשתו תמות, כיון שהרופאים קצבו לה זמן קצר לחייה, אך האפטרופוס של המשרתת לא האמין לו ורצה לשדך אותה לאדם אחר, לכן הוא שאל אותה אם הוא יכול לקדש אותה לזמן שלאחר מיתת אשתו.

החוות יאיר כתב שהגיעה אליו שאלה דומה שבה היה שהיה סכסוך בין בעל לאשה, ושניהם החליטו להתגרש, אלא שלבעל היו דרישות כספיות שהאשה לא יכלה למלא אותם, ואדם שלישי הציע שהוא ימלא את דרישותיו הכספיות של הבעל, ולאחר שהבעל יגרש אותה הוא ישא אותה לאשה.

החוות יאיר כתב ש: "השבתי לו באף ובחמה ובקצף גדול שאל יוסיף לראות פני בבקשת עצה נגד מנהג עולם כי לא נכון לדבר עם אשת איש מענין נישואיה אחר גירושיה".

אך למרות זאת לאחר מכן הוא כותב לשואל במקרה הראשון כיצד ניתן לבצע קידושין שכאלו בצורה שתחול לפי ההלכה, אף שהוא כותב שאין לעשות כך באופן ציבורי, והוא מסיים: "ידי דעתי ועצתי אל תהא בזה, ואי אישר חילי (אם היה לי כח) הייתי גוזר עליך שלא תעשה כן, ודי בזה".

כלומר, למרות שהוא מצא דרך הלכתית על מנת שקידושין כאלו יתפסו על פי ההלכה, הוא אמר שלדעתו קידושין כאלו אינם מוסריים, ואין זה מדרך המוסר לחפש נשים אחרות, או גברים אחרים בעוד הבעל והאשה נשואים, ואפילו אם ברור לשניהם שנישואים אלו לא יארכו זמן רב. עיינו גם שו"ע אבן העזר הלכות אישות סימן כה סע' ח-י, ושו"ע אורח חיים סימן ר"מ סעיף ב ובנושאי הכלים שם בענין החומרא של אפילו מחשבות מסוג זה כל שכן מעשים.

סיכום: במשנה מובא כי אדם המקדש אשה לזמן שאחר שמת בעלה או דבר אחר המעכב את הנישואין, הנישואין אינם חלים לדעת חכמים. לדעת הפני משה יש בקידושי אשה נשואה משום איבה, וזו הסיבה שהם אינם חלים. להלכה לא הסכימו איתו. החוות יאיר הזהיר מפני השחיתות המוסרית שיש בצעד מעין זה.

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל: 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

לא בזכות השואה

זה כבר נוהל קבוע במשרד החוץ. כל דיפלומט, שגריר או ראש-ממשלה זר שנחת בארץ, מובל אוטומטית לסיור מטלטל וסוחט דמעות ב"יד ושם". רק לאחר שיחווה במו עיניו בזוועות שעשו לנו הנאצים, נתחיל לדבר איתו תכלים ולהציג לפניו את שאר המדינה שלנו. לוח השנה גם כן לא עומד מנגד והוא מעניק לנו בקושי שבוע הפרש בין יום הזיכרון לשואה ולגבורה לבין יום העצמאות. מה הקשר בין שני הימים הללו?

בעיני רוב האנשים התשובה ברורה. יש זיקה עמוקה של **תלות** בין הצמד הזה. קשר של **סיבה ותוצאה**.

לא נוח לנו לבטא את זה בקול אבל השואה היא בעצם 'הצידוק והסיבה לקיומה של מדינת ישראל'. האסון הנוראי בו נספה שליש מהעם היהודי באכזריות איומה המחיש לעולם כולו את הצורך הקריטי בהקמת מקלט בטוח עבורנו בדמותה של מדינת ישראל. על אף שזו התפיסה העולה מרוב הדוברים הרשמיים שלנו בעולם, יש בה טעות ברמה המהותית, ונוק הרסני לעמדתנו, ברמה המעשית.

ראשית, השואה האיומה אכן קרתה, אך היא לא הייתה חייבת לקרות. הקמת מדינת ישראל, לעומת זאת, היא אירוע שהיה חייב להתרחש. האנושות וההיסטוריה חיכו לו אלפיים שנה בכיליון עיניים, גם אם אינם יודעים זאת. עם השואה או בלעדיה זה היה קורה, גם אם זה היו נדרשים עוד כמה עשרות או אפילו מאות שנים. הירידה של עם ישראל מעל במת ההיסטוריה היא תקלה מקרית ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") שהתארכה זמן רב מהמצופה, אבל התוכנית האלוקית ביחס לעם הנבחר מעולם לא השתנתה. "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" (ישעיהו מג, כא). יש לנו שליחות ויעוד בעולם, והם יכולים להתממש רק באמצעות ממלכה ריבונית שחיה בדרך ה' ומהווה מודל עולמי לחיים של אמת ומוסר. "אור לגויים". במשפט אחד נאמר זאת כך: "ייתכן שירד מחר גשם וייתכן גם שלא. מה שבטוח הוא שהשמש תזרח. זהו חוק-מציאות שלא ניתן לשינוי."

שנית, ברמה המעשית, הניסיון 'לעשות לעולם מצפון' ולייבב ש"אנחנו-חייבים-מדינה-אחרת-תראו-מה-עושים-לנו", הוא טעות חמורה שנידונה לכישלון. כי אם בתחרות 'התמסכנות' עסקינן, הרי שהפלשתינאים עוקפים אותנו בסיבוב. הם פיתחו קריירה ענפה בתחום, וזוכים כל שנה מחדש במדליית הזהב העולמית של הקורבן האולטימטיבי. מה גם שהם אינם בוחלים בשום שקר או מניפולציה להמחשת עליבותם ומסכנותם. השאלה המרתקת 'האם ייתכן שהם עצמם האשמים במצבם הגרוע?!! פחות חשובה, כל עוד מבחינת הנראות החיצונית – מדינת ישראל היא יפהפייה פורחת ומשגשגת ששולחת לוויינים לחלל, והישות הפלשתינאית היא מכוערת ועניה ושקועה עמוק בביוב ובחולי.

חייבת לבוא מהפכה בתפיסה שתוביל למהפכה בהסברה. עד היום העולם שמע מאיתנו את המנטרה שימגיעה לנו מדינה כי אנחנו מסכנים ו'לא מסוגלים לסבול יותר מאנטישמיות ורדיפות'.

אלא שהטיעון הזה לא מחזיק עוד מים. אם כבר הוא תומך דווקא בטענה הפלשתינאית שגם להם מגיעה מדינה, כי הם כבושים ואומללים עוד יותר מאתנו.

הגיע הזמן שנאמר בקול חד וצלול: אנחנו לא נמצאים כאן כי אנחנו מסכנים אלא כי אנחנו צודקים.

איננו פונים לעולם בבקשה שירחמו עלינו וישליכו לנו איזו עצם נדל"נית במזרח התיכון, אלא אנו תובעים מהם את הזכות היסודית שמגיעה לנו בנחלת אבותינו.

לא כבשנו, פשוט חזרנו הביתה.

ולסיום, הצעה קטנה למשרד החוץ. מה דעתכם שבמקום לסחוב את כל השגרירים ליד-ושם, תסיעו אותם לביקור היסטורי מרגש במערת המכפלה? קחו אותם למקום בו הלך אברהם, גר יצחק וחלם יעקב, כשהם שומעים את ההבטחה האלוקית "לזרעך נתתי את הארץ הזו"?

האם יש סיכוי שאם אנחנו נאזור אומץ לומר בקול את האמת הזו, גם העולם ישתכנע?

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה בהלכה

בל תלין

מצות עשה לשלם שכר מלאכתו של פועל בזמנו, ואם איחרו לאחר זמנו ביטל המצות עשה ועבר בלא תעשה. ואין לוקים על לאו זה, לפי שהוא חייב לשלם, ולא הניתן לתשלומין אין לוקים עליו, ועוד שהוא לאו שאין בו מעשה, שהרי המאחר מלשלם אינו עושה מעשה בידים.

במה דברים אמורים במשהה את הפרעון, שאומר המתן לי, אבל מי שאינו רוצה לשלם כלל, כגון שאומר לו שלמתיך, או לא שכרתיך וכיוצא, נקרא "כובש שכר שכיר", ועובר בחמשה לאוין ועשה. אף שכיר שעות, שאינו לכל היום או לכל הלילה, בכלל האיסור.

כשם שנחלקו בשכיר שעות, כך נחלקו בשכיר תקופה, כגון שכיר שבוע, שכיר שנה, ושכיר שמיטה.

הנותן כלי לאומן לעשותו בקבלנות, כל זמן שהכלי ביד האומן, אפילו הודיעו שגמרו, אינו עובר, שעדיין לא נתחייב לשלם לו שכרו, שהרי האומן תופס משלו כנגד החוב. וכל זה כשהחומר הוא של בעל הבית והאומן משביח ועושה רק במעשה ידיו, אבל המזמין אצל אומן לעשות לו כלי מהחומר של האומן, הכל מודים שאין לו דין שכיר, אלא הרי הוא כמוכר לו את הכלי, ואין כאן בל תלין. אחד שכר אדם, ואחד שכר בהמה, ואחד שכר כלים - יש בו איסור בל תלין ואיסור כובש שכר שכיר.

המתנה עם הפועל בשעה ששכרו שלא יתחייב לפרעו בזמנו, הרי כל תנאי שבממון קיים, ואינו עובר בבל תלין, וטוב להתנות כן עם השכיר, כי שמא יהיה טרוד או לא יהיו לו מעות בריוח אלא יהיו לו מעות, ויצטרך להוציאן ונמצא עובר בלא תעשה.

מתוך אנציקלופדיה תלמודית כרך ג ערך בל תלין

רפואה והלכה

סודיות רפואית

"לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך אני ה'" [ויקרא יט טז]

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ה, ערך סודיות רפואית, טורים 691 – 733

פרשנות המקרא

תלמוד בבלי, כתובות מו א: 'לא תלך רכיל' - אזהרה למוציא שם רע מנין, אמר רבי אלעזר 'לא תלך רכיל'.

תלמוד ירושלמי, פאה א א: 'לא תלך רכיל' - זו רכילות זו לשון הרע, תנא רבי נחמיה שלא תהא כרוכל הזה שמטעים דבריו של זה לזה ושל זה ושל זה.

תרגום אונקלוס: 'לא תלך רכיל בעמך' - לא תיכול קורצין בעמך.

רש"י: 'לא תלך רכיל' - אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה, וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאינו כתוב בלשון הליכה וכו', לכך אני אומר שהלשון רכיל הולך ומרגל שהכ"ף נחלפת בגימ"ל שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו וכו', ותרגומו לא תיכול קורצין וכו' נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר חיזוק שדבריו מתקיימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון קורץ בעיניו (משלי ו), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז לדברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים.

רש"י: 'לא תלך רכיל' - המחזר בעיירות מהלך לומר לשון הרע מזה לזה, ותרגום לא תיכול קורצין, לא תכריז רכילות.

אבן עזרא: 'רכיל' - כמו רכולתך 'מכל אבקת רוכלי', והטעם המלשין כי רוכל מעתיק יקנה מזה וימכור לזה, והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה.

רמב"ן: 'לא תלך רכיל בעמך' - העתיק לשון רש"י וכתב: ואין במה שפירש בתרגום הזה טעם או ריח וכו', אבל עיקר לשון הארמית בכאן איננו לשון השמעת קול וכו', והנה הוא לשון כל משמיע קול שיודיע חפצו בלא חתוך מילות וכו', ודרך הרכילים לבוא ברבים או לפני המושל וינהמו בגרונם ויקרצו בעיניהם לרמוז כי שמעו דברים עד שיפצרו בהם ויגידו אותן.

חזקוני: 'לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך' - אילו נאמר ולא תעמוד בו"ו הייתי אומר שתי מצוות הן, עכשיו שכתוב 'לא בלא וי"ו על כורחין שניהם מצוה אחת, וכן הפירוש 'לא תלך רכיל' כדי שלא תעמד על דם רעך, שכשתאמר לרעך פלוני הוציא דיבה עליך אותו הנאמר עליו עומד עליו והורגו וכו', דבר אחר 'לא תלך רכיל' אבל אם שמעת עצה על חברך להורגו לא תעמוד על דמו אלא הודע לו העצה.

ספר החינוך, מ' ללו: משורשי המצוה, כי השם חפץ בטובת הבריות אשר ברא, וציוונו בזה כדי להיות שלום בינינו, כי הרכילו סיבה לריב ולמצה.

בעל הטורים: רכיל בעמד' - מלא יו"ד שהרכיל עובר בי' דברות. בירושלמי - מותר לומר לשון הרע על בעלי מריבה, שנאמר 'לא תלך רכיל בעמד', בעושה מעשה עמד.

רש"י הירש: 'לא תלך רכיל בעמד' - "רכיל" קרוב ל"רגל", בהגה וגם במובן. לא הרי רגל כהרי הלך, הלך מציין תנועה ממקום למקום, תכליתה להתרחק מן המקום הקודם, או להגיע למקום החדש. כנגד זה רגל מציין פסיעה צעד צעד, תכליתה מושגת בכל צעד, בהכרת המקומות שהוא עובר בהם וכו', וכעין זה "רכיל". רוכל הוא תגר העובר מבית לבית ומביא לכל אדם את הסחורות שהוא זקוק להן וכו', ומכאן רכיל: תגר חדשות, הלה עובר מאיש לאיש ומבית לבית, בולש את ענייניו של זה ומספר עליהם לזה.

העמק דבר: 'לא תלך רכיל בעמד' - פירוש עם עמד וכו', והכוונה כאן דהרכיל דרכו למכור ממקום למקום וכן הנושא דברים של אדם לחברו, ובזה מוכר את אותו האדם לחברו שינקום בו, וזה מיקרי שהוא רכיל בנפש אדם.

סודיות רפואית היא החובה לשמור בסוד כל מידע שנמסר לרופא או לעובדי בריאות אחרים על ידי הנבדק, או ביחס אליו. סודות אישיים ומקצועיים מוגדרים בהתאם לתוכן הסוד, לאישים שלהם יש נגישות לסוד, ולדרך בה מטפלים ומנהלים חומר סודי. באופן מצומצם מתייחסת חובה זו לכל מידע שהגיע לידיעת עובדי הבריאות בתוקף תפקידם, והוא מידע שבדרך כלל נמסר לרופא מתוך אימון שישמרו בסוד, ולפי טיבו הוא מידע הנמסר מתוך הנחה כזו. באופן רחב יותר מתייחסת החובה הזו לכל מידע שהגיע לעובדי הבריאות, אשר כולל גם מידע שהגיע לידיעתם בעקיפין, וללא קשר ישיר לצרכי האבחון והטיפול בנבדק. לחובה זו יש תנאים ומגבלות מבחינה הלכתית, מוסרית ומשפטית.

חובת הסודיות הרפואית מתייחסת לבעיית גילוי המידע לזולת. אכן מסירת מידע לחולה עצמו היא בעיה נפרדת.

פרטי דינים

עקרונות וכללים

לא מצינו בהלכה מושג נפרד ומיוחד לסודיות מקצועית [1], ובכלל זה סודיות רפואית, שכן דרישה זו כלולה בחובה הכללית של איסור רכילות ולשון הרע [2]. ואמנם כל אדם, ובכלל זה רופא, היודע דבר על חברו ומגלה אותו לאחרים, עובר על לאו מן התורה, שנאמר 'לא תלך רכיל בעמדי' [3], ועוון גדול הוא, וגורם להרוג נפשות רבות מישראל, לכך נסמך לו 'לא תעמד על דם רעדי' [4]. בהצטרפות נסיבות שונות יכול אדם המספר על חברו לעבור על שבעה עשר לאווין, ארבעה עשר עשין, ושלושה ארורים [5]. איסור הרכילות חל אפילו כאשר אין המספר מתכוון ברכילותו להכניס שנהא בליבו על אותו פלוני, ואפילו אם הדברים הם אמת גמורה [6], וחייב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אליו חברו דרך סתר, אף על פי שאין בגילוי הסוד ההוא עניין רכילות [7]. כמו כן יש חובה לשמור על הסוד לעולם, ולא חלה עליו כל התיישנות [8].

לפיכך, רופא היודע דבר על חולה, בין אם הידיעה היא על פי סיפורו של החולה, או שהידיעה באה בעקבות בדיקות וביורורים שערך הרופא, אסור לו להפר את הסוד מדיני רכילות ולשון הרע. ואמנם על פי גדרי הלכות רכילות ברור ופשוט, שאסור לרופא לספר לחבריו במקצוע, לבני משפחתו, או לכל אדם אחר, דברים שנמסרו לו על ידי החולה, כאשר אין בכך כל תועלת לחולה [9]. ואף שדבר זה הוא ברור, שכיח הדבר מאד, שהעוסקים ברפואה אינם מקפידים על כך [10].

אכן, אם ישנו חשש שעלול להיגרם נזק לזולת בגין שמירת הסוד, צריך להגיד לו, כדי להצילו מן הנזק. הטעם הוא, שבכל מקרה שיש ניגוד בין זכות הפרט לסודיות רפואית, לבין טובת החברה בחשד לנזק לזולת, יש להעדיף את מניעת הנזק לזולת [11].

מסירת מידע לאחר מותרת רק אם התקיימו מספר תנאים:

התברר למספר לאחר שיקול דעת והתבוננות זהירה, שאמנם מדובר בתוצאה אפשרית רעה; המדובר הוא במחלה ממשית, ולא בחולשה גרידא; יש להקפיד ביותר לספר את פרטי המחלה כפי שהיא, ללא כל הגזמה; כוונת המספר צריכה להיות רק לתועלת הגורם שעלול להינזק, ולא משנאת הנבדק; על המספר לברר היטב, שאמנם תצא תועלת מסיפורו, ושיש רגלים לדבר שדבריו יתקבלו; אם המספר יכול להביא את התועלת הרצויה מבלי שיצטרך לגלות את סודו של הנבדק, אין לספר עליו; על המספר לדעת את פרטי המחלה מידיעה עצמית וראשונית, ולא מתוך שמועות; וכל זה בתנאי שלא תיגרם רעה ממשית למי שמספרים נגדו, ולא תהא הרעה לו גדולה יותר מהתועלת שתיגרם לזולת [12].

מכללים אלו עולה גם שאין למסור אלא דווקא אותם פרטים שיש להם חשיבות למניעת הנזק הצפוי, וכן אין למסור פרטים אלא דווקא למי שהנזק עלול להיגרם לו בלבד [13].

במקרה שמוותר לספר לזולת, אין הבדל בין אם הזולת שואל ממנו שיספר לו את הידוע לו, לבין נקיטת יוזמה על ידי המספר להציל את הזולת מנזק. הטעם הוא, שבכל מקרה שהתנאים מתאימים להיתר, יש להציל את הזולת אף מיוזמתו של היודע [14].

קיימים מספר יסודות הלכתיים שעל פיהם מתבטלים איסורי רכילות ולשון הרע במקום שעלול להיגרם נזק לזולת:

האיסור של 'לא תעמד על דם רעדי' כולל לא רק מצבים של שפיכות דמים ממש, אלא כל העומד מנגד ונמנע מלעשות פעולה כדי להציל את חברו מרעה כלשהי, עובר על איסור זה [15]. לפיכך, גילוי מידע שיציל את הזולת כלול בגדרים אלו. המצווה של השבת אבדה של גופו וממונו כוללת חיוב לעשות פעולות למניעת נזק לזולת [16]. החיוב להציל את הנרדף מידי הרודף אותו [17] חל גם במי שאינו מתכווין לרדוף ולסכן מתוך רוע לב [18], ובמקרה כזה מצווה על כל אחד לעשות הכל כדי למנוע מ"הרודף" להזיק ל"נרדף" [19].

יש הסבורים, שבמקרה שעלול להיגרם נזק לזולת, ובמקרה שהתקיימו כל התנאים שלפיהם לא חלים איסורי רכילות ולשון הרע, לא רק שמוותר לגלות את הסוד לזולת העלול להינזק, אלא שיש חובה לספר לזולת, כדי למנוע ממנו נזק [20]; ויש מי שכתב, שאולי גם במקרים אלו יש רק היתר לספר, והעושה כן איננו עובר על איסור רכילות ולשון הרע, אבל אין חובה לספר [21].

החיוב לגלות את הסוד הוא לאו דווקא כשמדובר במחלה מסוכנת, אלא בכל מקרה שמדובר במחלה קבועה, הגורמת לסבל, אי-נוחות, והפרעות בחיים [22]; כמו כן יש הסבורים שהחיוב חל גם כאשר מדובר בהפסד ממון לזולת, ולאו דווקא בנזק רפואי-בריאותי [23].

החיוב לגלות מידע מתאים לניזוק אפשרי הוא גם כאשר החולה דורש לשמור על סודו, ואפילו אם באותו רגע הבטיח לו הרופא שלא יגלה את סודו [24].

בכל מקרה צריך להשתדל לשכנע את החולה שיסכים בעצמו לגלות את מחלתו לצד שעלול להיות ניזוק מכך, או שיסכים להרשות לרופא לעשות זאת: "ואמנם המטיבים דרכם דבר ידברו בראשונה את החוטא, אולי יוכלו הועיל בדרך התוכחה להשיבו מדרכו הרעה, ואם מאן ימאן, אז יודיעו לרבים את דרכיו ומעלליו" [25], ורק אם הוא נשאר בהתנגדותו, צריך הרופא לגלות את סודו מיוזמתו [26].

בכל מקרה שמותר להפר את הסוד הרפואי, הדבר מותר גם אם הוא עד אחד בדבר, ואין צורך לעניין זה בשני עדים [27].

מצבים רפואיים מוגדרים

כל מי שיודע עדות לחברו, וראוי להעידו, ויש לחברו תועלת בעדותו, חייב להעיד אם יתבענו שיעיד לו, בין שיש עד אחד עמו, בין שהוא לבדו [28]. לפיכך, חייב הרופא להעיד את כל הידוע לו על חולה שלו העומד לדין, גם נגד רצונו של החולה [29].

כמו כן יש חובה על שלטונות הצבא, כשיש צורך בדבר, להמציא לבית הדין את כל המסמכים הרפואיים שברשותם בדבר מצב בריאותו של בעל הדין [30].

יש מי שכתב, שחובת הרופא להעיד היא גם בבית משפט של ערכאות שדנים שלא על פי דיני התורה, אלא שאז חובתו להעיד היא לא משום מצוות הגדת עדות, אלא משום 'לא תעמד על דם רעך', שלא ייגרם הפסד לממונו או לגופו של הזולת [31].
אם נשבע הרופא לחולה במפורש, שלא יגלה את פרטי מחלתו - יש מי שכתב [32], שמעיקר הדין אין השבועה חלה עליו כאשר הוא נקרא להעיד בבית דין, כי היא שבועה לבטל המצווה של הגדת עדות [33], אלא שנחלקו הפוסקים אם מכל מקום צריך שבעל הדין יתיר את שבועתו והבטחתו [34], או שגם התרה אין צריך במקרה שיש חובת עדות [35], ולפיכך, מוטב לכתחילה לעשות קודם התרה על השבועה [36]; ויש מי שכתבו, שהשבועה חלה עליו [37], ולפיכך אם חולה השביע רופא שישמור בסוד את דבר מחלתו, אף אם בית הדין יזמין את הרופא להעיד על מחלתו, השבועה חלה, ואסור לרופא לגלות אפילו לבית דין את פרטי המחלה. וכל זה בתנאי שמדובר על דברים שאי-גילויים לא יביא לידי פיקוח נפש, אבל אם הדבר יסכן את חיי הזולת, חייבים לגלות אפילו נגד שבועה [38].
ומה שהרופאים נשבעים "שבועת הרופאים", וכלולה בהם פיסקה לשמור על הסודיות הרפואית - יש מי שכתב, שבמצב כזה חלה השבועה מדין שבכולל [39], ויש מי שכתב, שלפיכך עדיף שיתירו לו השבועה בבית דין של שלושה על ידי חרטה [40]; יש מי שכתב, שיש לראות "שבועת הרופאים" רק גדר של הבטחה, ולא שבועה ממש [41], ורופא דתי בוודאי לא התכווין בקבלת "שבועת הרופאים" שהיא תכלול העלמת מידע מבית הדין, דבר שהוא נגד ההלכה [42]; ויש מי שכתב, שאם שבועת הרופא נעשית על ידי חתימתו, אין זה גדר של שבועה על פי ההלכה [43], ולפיכך תחול חובת עדות בבית דין על הרופא גם אם קיבל על עצמו בגמר לימודיו את "שבועת הרופאים".

אדם הסובל מליקוי ראייה חמור, ועקב כך עלול הוא לגרום לתאונה בנהיגה, בעבודה, או בצבא, מחוייב הרופא להודיע לגורמים המתאימים על הבעיה, גם אם החולה מתנגד לגילוי סודו הרפואי, וגם אם הדבר עלול לגרום לו נזק כלכלי או חברתי; ואם לא עשה כן, עבר הרופא על איסור של 'לא תעמד על דם רעך', ובלבד שכל כוונתו איננה להזיק לאותו חולה, אלא להציל אנשים אחרים [44].
חובה זו חלה גם אם יש חשש שהחולה יפגע ברכוש הרופא, ובתנאי שראייתו גרועה מאד, שאז החשש לסכנת הציבור גדולה מאד; אבל אם ראייתו לא כל כך גרועה, אלא ששלטונות הרישוי החליטו ליתר בטחון למנוע רשיון נהיגה מאנשים כאלו, יכול הרופא להעלים עין מכך, במקום שמשקפת סכנה לרכושו [45].

חולה המבטיח שלא לנהוג לאור הממצאים הרפואיים, וניכרים דברי אמת, אם כושר הראייה לקוי בצורה לא חמורה (כגון 6/15) רשאי הרופא לסמוך עליו, ולא לדווח על כך לרשויות הרישוי; אבל אם כושר ראייתו לקוי ביותר (כגון 6/30), אל יתחשב הרופא בהבטחת החולה, אלא ידווח לשלטונות [46].

מחלת הכפיון (אפילפסיה) - יש הסבורים, שקיימת חובה על הרופא לגלות למשרד הרישוי את דבר מחלתו, כדי למנוע ממנו לנהוג, שכן נהיגתו עלולה לסכן את הרבים, ודבר זה נכון אפילו אם החולה מתנגד לכך, ואפילו אם פרנסתו תלויה בנהיגתו [47]; ויש מי שכתב, שעל הרופא להתרות בחולה, ולהסביר לו את הסיכון לעצמו ולאחרים, אבל אין בזה להתיר את חובתו לשמור על סודו של החולה שלו, ואל לו לדווח למשרד הרישוי, אלא אם כן ראה שהחולה אמנם ממשיך לנהוג ברכב, ומפר את הוראותיו, ומסכן את הרבים [48].

איש ואשה שהשתדכו זה עם זה, והרופא יודע שלאחד מהם יש מחלה רצינית, והצד השני אינו יודע על כך, ואילו היה יודע, לא היה מתרצה לשידוך, יש לגלות לו [49]. ההיתר לגלות מידע זה הוא לא רק לפני שהשתדכו, אלא גם לאחר שכבר השתדכו, ואף על פי שעקב הגילוי יתבטל השידוך, אך צריך שיהיה הרופא בטוח בידעיה שמוסר, ושידע שהצדדים יתנהגו על פי דין לאחר קבלת המידע [50]. אכן אם ידוע שהצד הנפגע יתעלם ממחלת הצד השני, ויתחתן עמו למרות מחלתו, אסור לספר [51].

להלן מספר דוגמאות שדנו בהם הפוסקים, שחייב הרופא ליידע את הצד השני. אמנם ברור שדין זה נכון לא רק לרופא, אלא לכל אדם שיודע דבר כזה בוודאות. ומכל מקום צריך שיתקיימו כל התנאים להיתר ולאיסור כמבואר לעיל:
מחלה פנימית רצינית, שהצד השני לא יכול לדעת עליו, כי הוא דבר פנימי אשר לא נגלה לכל [52]. יש מי שכתב, שאם אחד הצדדים סובל מסוכרת, מכיב קיבה, או מכפיון, או שיש לאחד מהם רק כליה אחת, חייב הוא להודיע על כך לצד השני, וגם אדם שלישי שיודע על כך חייב לספר לצד השני אם נשאל על כך, אם מדובר בהפרעה משמעותית. אבל אם האיש והאשה בעצמם בריאים, אלא שיש במשפחתם מישהו עם כפיון או סוכרת, אין חובה לספר על כך [53]; ויש מי שכתב, שאם אחד הצדדים סובל מכיב, אין לגלות זאת לצד השני, כי זה דבר הניתן לריפוי, והליקויים הם זמניים; וכן כאשר אחוז הסיכון למחלה משמעותית הוא קטן (כגון 5%), אין לגלות לצד השני, וכגון חתן שאחיו סובל ממחלת הכפיון, ויש חשש תורשתי של 4% לחתן [54].

מחלת הסרטן [55].

מחלת נפש [56]. יש מי שכתבו, שאם היו התקפים של מחלת נפש בעבר, והאיש או האשה עדיין לוקחים תרופות, אף שכרגע הם בריאים, חייבים להודיע; ואם כבר אינם לוקחים תרופות, והיתה סיבה מיוחדת להתקפים בעבר, וכעת לדעת הרופא הם בריאים, לא חייבים לגלות על ההתקפים בעבר; ואם יש חשש שהתקפים כאלו יחזרו לאחר לידה, חייבים לגלות באשה [57].
איש או אשה, שהם עקרים עקב מומים קשים באיברי המין [58], או שסובלים מהפרעות בפוריות, או הפרעות בדרך קיום יחסי אישות, או יכולת לטפל בילדים [59].

כלה הסובלת ממחלה שאיננה ידועה לחתן, ויש חשש שאם יגלו לחתן את דבר המחלה, ייפרד הקשר ביניהם, ואז עלולה הכלה להישאר עגונה, ומרוב צער עלולה מחלתה להתגבר ולסכן אותה - יש מי שכתב, שבמקרה כזה לא יגלו לחתן את מחלת הכלה, ויש ליעץ לכלה שתספר בעצמה את דבר מחלתה לחתן [60].

אישי ציבור - יש מי שכתב ביחס לאנשי ציבור שהכרעות גורליות מסורות לידם, כגון ראש ממשלה, שר בטחון, רמטכ"ל וכד', שיש חובה למסור מידע רפואי אודותם לסובבים אותם, שעליהם לדעת נאמנה אם כושר שיפוטם לא נפגם, אבל גם לגביהם אין כל היתר לחשוף את סודות בריאותם לציבור הרחב, ומכל שכן שאין לחשוף סודות רפואיים של אנשי ציבור, שתפקידם אינו כרוך בהחלטות הנוגעות לפיקוח נפש [61].

אין בהוראת סטודנטים לרפואה ליד מיטת החולה משום איסור רכילות, מכיוון שיש בזה תועלת עתידית, שאם לא כן לא יוכלו להיות רופאים, וגם יכול להיות שתצמח תועלת לחולה עצמו, על ידי שידונו במצבו ביתר פירוט ועמקות, אלא שראוי שיבקשו את רשותו של החולה לכך [62].
מותר לרפוא למסור למזכירה להדפסה סיכום מחלה, או חוות דעת על מתמחה וכיו"ב, ואין במסירת המידע למזכירה משום רכילות ולשון הרע, כי זה דרכו של עולם, ועל דעת כן מוסכם על כולם [63].

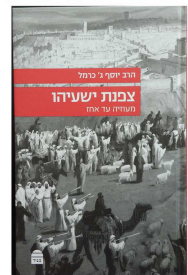
מקורות והערות

[1] מצינו רק סוד אחד שהתייחד לאיסור, והוא האיסור על הדיינים לפרסם את הסתייגויותיהם מפסק דין שהתקבל ברוב (סנהדרין כט א; טושו"ע חו"מ יט א); [2] פסוקו; משלי כה ט; תהלים לד יג-יד. ספר שלם הוקדש לבירור מהות האיסור, גדריו ותנאיו, הלוא הוא ספר 'חפץ חיים' מאת הגאון ר' ישראל מאיר הכהן מראדין, מחבר המשנה ברורה; [3] בפסוקו; [4] רמב"ם דעות ז א. וכן פירש א"ע עה"פ. וראה חזקוני עה"ש שפירושו הפסוק הוא 'לא תלך רכילי כדי שילא תעמוד על דם רעך', ושני חלקי הפסוק הם לדעתו רק מצווה אחת. וראה גם יחזקאל כב ט - 'יאנשי רכיל היו בד למען שפך דם'; [5] חפץ חיים, פתיחה; [6] פסחים ק"ג ב; רמב"ם דעות ז ב-ג; המאירי, חיבור התשובה; [7] שערי תשובה, שער שלישי אות רכה; [8] ראה סנהדרין לא א, בעניין תלמיד שגילה סוד שנאמר בבית המדרש לאחר עשרים ושתיים שנה, והוציאוהו מבית המדרש. וראה רמב"ם סנהדרין כב ז; [9] ראה שו"ת צ"ץ אליעזר ח"י"ג סי' קד אות א; [10] ראה א. שטינברג, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 326 ואילך; [11] ראה - אור החיים, ויקרא יט טז ד"ה לא תעמוד; העמק דבר שם; פת"ש או"ח סי' קנו; [12] חפץ חיים, ח"ב כלל ט סעי' א-ב; שם סעי' יב יג; שם סוף כלל ט, ציור ג, סעי' י. וראה עוד בשערי תשובה, שער שלישי אות רכה; [13] וראה בשו"ת נוב"יק חאו"ח סי' לה, ושו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' ז - בעניין גילוי נאוף של אשה לבעלה, שיש לגלות רק לבעל, ורק מה שנחוץ לדעת בנידון, ענייני; [14] חפץ חיים ח"ב ה' רכילות, כלל ט סעי' ח, ובבאר מים חיים שם סק"ח; [15] פת"ש על או"ח סי' קנו; שו"ת חלקת יעקב חאבהע"ז סי' עט (ח"י"ג סי' קלו); שו"ת יחווה דעת ח"י"ד סי' ס; שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד - על פי רמב"ם רוצח א יד; טושו"ע חו"מ תכו א. וראה העמק דבר עה"פ ויקרא יט טז, שאם יודע שאיש אחד רוצה לירד לחייו של אדם אחר, הרי זה מחוייב להודיע ואסור לעמוד על דם רעך; [16] פת"ש על או"ח סי' קנו; שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד; [17] רמב"ם רוצח א ו; [18] ביאור הגר"א חו"מ סי' תכה סק"י; [19] הרב ש. רפאל, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 332 ואילך; [20] פת"ש על או"ח סי' קנו; שו"ת חלקת יעקב חאבהע"ז סי' עט (ח"י"ג סי' קלו); שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד אות ג. וראה בשו"ת צ"ץ אליעזר שם, שמה שנקט החפץ חיים לשון "מותר", הוא מפני שהוא דן באיסורי רכילות ולשון הרע, ומבחינה זו הוא הגדיר שאין איסור כזה, וממילא חלה חובה מדיינים אחרים. ויש להעיר, שאמנם בפירוש מבואר בכלל ט סעיף א, ובבאר מים חיים שם סק"א, שדעת הח"ח שצריך להודיע כדי להציל, ולא רק שמותר; [21] הגר"ש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ב סק"א (בעמ' כז), בהסתמך על לשון הח"ח שדבר זה "יש לגלות לו", ולא כתב "צריך לגלות", וראה בהע' הקודמת. ולכאורה ראה לשיטה זו מדברי שערי תשובה לרבנו יונה, שער שלישי אות רכא: "יודע כי דברים שבין אדם לחברו, כמו גזל ועושה ונוק וצער ובושת ואונאת דברים, יכול לספר הדברים לבני אדם, גם היחיד אשר יראה יגיד, כי לעזור לאשר אשם לו ולקנא לאמת"; [22] שו"ת צ"ץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב; [23] רמב"ם סהמ"צ לא תעשה רצו; סי' החינוך מי רמד; פת"ש על או"ח סי' קנו; חפץ חיים ח"ב ה' רכילות כלל ט; שו"ת יחווה דעת ח"י"ד סי' ס. אך ראה במשך חכמה ויקרא יט טז, ובשו"ת באר משה ח"ח סי' נט, שלדעתם אין איסור 'לא תעמד על דם רעך' חל במקרה של הפסד ממון. ומכל מקום נראה שמדין השבת אבדה בוודאי חייב להצילו גם מהפסד ממון; [24] שו"ת צ"ץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב, וחט"ז סי' ד אות ד; [25] שערי תשובה, שער שלישי אות רכה. וראה בחפץ חיים, כלל י בבאר מים חיים סק"ז, שבאמת מחוייב מן הדין להוכיחו קודם שיפרסם עליו מצד מצות תוכחה, אלא שרבנו יונה מדבר רק לעניין איסור לשון הרע; [26] שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד אות ז; [27] הרב ש. רפאל, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 332 ואילך; [28] ויקרא ה א; ב"ק נו א; רמב"ם דעות א; וטושו"ע חו"מ סי' א. וראה במלבי"ם עה"פ שם: "שהגם שהזהרתי מרכילות, בכל זאת אם ידעת עדות לחברך, הגם שבזה תלך רכיל ותגלה סוד, צריך אתה לגלות ולהעיד"; [29] פסקי דין רבניים, כרך ט, עמ' 331; [30] פסקי דין רבניים, כרך ה, עמ' קנג ואילך; [31] שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' פג; [32] שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד אות ה-ו; [33] שבועות כט א; רמב"ם שבועות ה טו; רמ"א יו"ד רכח לג, ובט"ז שם סק"ב, ובביאור הגר"א שם סקצ"ה; [34] סמ"ע חו"מ סי' כח סק"א; [35] ט"ז חו"מ רס"י כח; [36] שו"ת צ"ץ אליעזר, שם; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' פג; [37] הגר"ש"ז אלישיב, הובאו דבריו במאמרו של הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, תשמ"ו, עמ' 149 ואילך. וכתב שם, שאין זה בגדר נשבע לבטל את המצווה, שהוא דווקא במצב שבו לפני השבועה כבר היתה חלות מצווה, וחייב המצווה קדם לשבועה, אבל כאשר אדם נשבע לחברו לפני שידע את המידע שלא יגלה לשום אדם, הרי לפני חלות השבועה עדיין לא ידע את הנתונים, ובעת שהנתונים נתגלו לו כבר חלה על זה השבועה. ודעה זו לכאורה צ"ע מהמבואר ברמ"א יו"ד רכח לג, ובביאור הגר"א יו"ד שם סקצ"ה, וי"ל; [38] הרב זילברשטיין שם; שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' פג; [39] הרב ש. גורן, מאורות, 2, תשמ"מ, עמ' 20; [40] שו"ת צ"ץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב; [41] הרב ש. רפאל, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 332 ואילך; [42] שו"ת צ"ץ אליעזר, שם; [43] שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' פג; [44] שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' יג אות א; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתסט; הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, תשמ"ו, עמ' 149 ואילך; [45] הרב זילברשטיין, שם; שו"ת תשובות והנהגות עמ' 289 ואילך. נימוקו: לכל אדם יש חזקת כשרות, ולפיכך בדרך כלל יש סי' פא אות ב; שו"ת יחווה דעת ח"י"ד סי' ס; [48] תורת הרפואה עמ' 289 ואילך. נימוקו: לכל אדם יש חזקת כשרות, ולפיכך בדרך כלל יש להניח שהחולה אכן לא ינהג במצבו; שבועת הרופאים מחייבת את הרופא לשמור על סודו של החולה; [49] חפץ חיים, כלל ט סעי' ד-י; [50] חפץ חיים ח"ב סוף כלל ט, ציור ג, סעי' ט-י, וראה שם פרטי היתר; שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד אות ד; [51] הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, תשמ"ו, עמ' 149 ואילך; [52] חפץ חיים ח"ב סוף כלל ט, ציור ג, סעי' ו-ז; [53] שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תתעט; [54] הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, תשמ"ו, עמ' 159 ואילך; [55] שו"ת חלקת יעקב חאבהע"ז סי' עט (ח"י"ג סי' קלו); [56] שו"ת באר משה ח"ח סי' נט אות ד; [57] שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתעט; שם ח"ב סי' תרכד; שו"ת קנה בשם סי' קכא; [58] שו"ת צ"ץ אליעזר חט"ז סי' ד. וראה שם, שאף שאחר כך יכול הצד השני לדרוש גט כדן קידושי טעות, מכל מקום הדבר אינו פשוט וכרוך בסבל רב, ולכן יש חובה למנוע סבל זה; [59] הגר"מ פיינשטיין, הובאו דבריו במאמר - Rabbi MD Tendler, National Jewish Law Rev 4:1, 1989; [60] הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, תשמ"ו, עמ' 159 ואילך; [61] הרב ש. רפאל, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 332 ואילך; [62] שו"ת צ"ץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב; הרב י. שפרן, עמק הלכה, ב, תשמ"ט, עמ' 124 ואילך. וראה העמק דבר, דברים כד ח. אלא שלדעת הציץ אליעזר שם, יש לאסור הוראת סטודנטים סביב מיטת החולה מצד הלבנת פני החולה והבושה הנגרמת לו, ולכן הדבר מותר דווקא אם הסכים לכך החולה בפירוש, וראה מה שהשיג עליו הרב שפרן, שם; [63] שו"ת צ"ץ אליעזר ח"כ סי' נב.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימי של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיזה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיזה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

(מתוך ח"ד)

Venice, Italy

ונציה, איטליה

תמוז, ה'תשנ"ח

דין מי שאמו נכריה ואביו יהודי שגוייר בילדותו ואח"כ בזמן השואה האב השתמד עם בנו הקטן ועכשיו רוצה לחזור ליהדות

שאלה

בן של יהודי שנולד מנכריה שבהולדו גוייר על דעת אביו מל וטבל. לאחר מכן בגיל 9 (בזמן חוקי הגזע באיטליה) אביו השתמד וטבל גם אותו בכנסייה ר"ל. היום בגיל 65 הוא רוצה להתגייר, אישתו הנוכריה איננה רוצה להתגייר וכן ילדיו ממנה. האם הוא חייב בגיור מחדש, ואם כן האם מותר לגייר במצב הנוכחי?

תשובה

מי שגוייר בקטנותו, יכול למחות משהגדיל¹, אלא אם כן נהג מנהג יהדות משהגדיל, שאז אינו יכול למחות עוד², וודאי שמי שהוטבל לנצרות כבר בעודו בגיל תשע, לא נהג מנהג יהדות משהגדיל.

אמנם, בנדון דידן יש להסתפק, שהרי אביו השתמד בזמן חוקי הגזע, ומכיוון שעשה כן מאונס גמור, אולי אין בהטבלת הבן לנצרות משום המרה, ועל כן אין באי-קיום המצוות מצד הבן משום מחאה.

בכל מקרה ברור שכיהודי לא יוכל להמשיך לחיות עם אשתו הגויה בשום אופן.

על כן נראה שאם הוא רוצה להמשיך לחיות עם גויה זו, מוטב שלא יתגייר, שכן יתכן, שדינו כגוי, כנ"ל, ועדיף שיחיה גוי עם גויה, מאשר שיחיה כיהודי עם גויה, חלילה.

אמנם, אם הוא רוצה ביהדות עד כדי כך שהוא מוכן - כחלק מקבלת עול מצוות - לעזוב את אשתו הגויה או לגייריה כדת, כי אז ראוי לגיירם, אותה בגיור גמור ואותו משום הספק הנ"ל, לחומרא.

¹ מס' כתובות (יא ע"א), שו"ע יורה דעה (סי' רסח סעיף ז).
² בגמרא שם וכפירוש תוספות, רא"ש ורי"ן, ובשו"ע (שם סעיף ח).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

לקניה בחנות הספרים

<p>לכרך-30 *** לשמונת הכרכים: 190</p>	<p>כל כרך ₪60 לשמונת הכרכים: ₪420</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", חלקים א-ח חלקים ג' + ו' אזלו. בע"ה, ישלחו לקונים לכשיצאו לאור מחדש קרוב.</p>	
<p>לכרך - 50 *** לשבעת הכרכים: 250</p>	<p>כל כרך ₪80 לשבעת הכרכים: ₪500</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", בכריכה מהודרת חלקים א-ז</p>	